

نیمه پنهان

جلد شصت و دوم

حکایت سینماتوگراف

واکاوی تاریخ سینمای ایران

جلد اول

مؤلف:

سعید مسیحی

دفتر پژوهش‌های موسسه کیهان

Research@Kayhannews.ir

سرشناسه : مستغاثی، سعید، ۱۳۴۰
عنوان و نام پدیدآور : حکایت سینماتوگراف: واکاوی تاریخ سینمای ایران / سعید مستغاثی
مشخصات نشر : تهران، شرکت انتشارات کیهان، ۱۳۹۶
مشخصات ظاهری : ۲ ج.
فروست : نیمه پنهان؛ ۶۲
شابک : ۱۸۰۰۰ ریال؛ ج ۱ ۷-۳۴۰-۴۵۸-۹۶۴-۹۷۸
وضعیت فهرست‌نویسی : فیا.
عنوان دیگر : واکاوی تاریخ سینمای ایران.
موضوع : سینما -- ایران -- تاریخ
موضوع : سینما -- ایران -- جنبه‌های اجتماعی
موضوع : Motion pictures -- Iran -- Historu
موضوع : Motion pictures -- Iran -- Social aspects
شناسه زوده : مؤسسه کیهان، دفتر پژوهشها
شناسه افروز : کت انتشارات کیهان
رده بندی کنگره : ۸۱۹۶ ج ۸۱ الف / ۵ / ۱۹۹۳ PN
رده بندی دیویی : ۷۹۱.۳۰۹۵۱
شماره کتابشناسی ملی : ۴۶۰۰۴۵۰۰

ISBN: ۹۷۸-۹۶۴-۴۵۸-۳۴۰-۷

شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۴۵۸-۳۴۰-۷

نیمه پنهان ۶۲

حکایت سینماتوگراف (واکاوی تاریخ سینمای ایران) (جلد اول)

نام کتاب:

سعید مستغاثی

تألیف:

شرکت انتشارات کیهان

ناشر:

اول - تیر ۱۳۹۶

نوبت چاپ:

۱۱۰۰ نسخه

تیراژ:

رقی - ۳۰۱ صفحه

قطع:

۸۰۰ تومان

قیمت:

حق چاپ برای شرکت انتشارات کیهان محفوظ است
تهران - خیابان فردوسی - کوچه شهید شاهچراغی، مؤسسه کیهان
تلفن پخش ۳۳۱۱۰۲۰۱

فهرست:

۹.....	مقدمه ناشر
۱۳.....	برآستانه
۱۵.....	اما ریز اخار
۱۹.....	نخستین سال عمومی سینما
۲۴.....	هشدار سهام بورس درباره ورود سینما به ایران
۲۹.....	اولین زنجیر سال‌های سینما در ایران
۳۰.....	سینما در ایران: تغییر ذائقه یا دگرگونی اخلاقی؟
۳۳.....	سالن‌های سینمایی در پی راه می‌شوند
۳۸.....	صادق هدایت در استخدام کمپانی انگلیسی
۴۲.....	نخستین مجله سینمایی
۴۸.....	سازمان پرورش افکار و پرورش سینمای رضائاتی
۵۴.....	اولین فیلم‌های برداشته شده از دربار شده
۵۷.....	دوره اول سینمای ایران و مهاجری از روسیه
۶۱.....	نخستین فیلم تاریخ سینمای ایران
۶۴.....	دومین فیلم تاریخ سینمای ایران؛ سومین فیلم اکران شده
۷۰.....	اولین فیلم ناطق سینمای ایران
۸۰.....	گروه سوم پایه گذاران سینمای ایران
۸۵.....	فیلمبرداری برای جاسوسی
۸۸.....	فیلمبرداران همراه اشغالگران
۸۹.....	اشغالگران ایران فیلم نمایش می‌دهند
۹۴.....	دنباله فیلمسازی اشغالگران جنگ دوم در سینمای ایران

- ۹۶..... یک استودیوی آمریکایی برای آموزش ماموران دولت
 ۱۰۱..... فعالیت اداره اطلاعات آمریکا برای سینمای ایران
 ۱۰۳..... حاکمیت سانسور اشغالگران بر سینما و هنر ایران
 ۱۰۵..... پروژه رقاصی؛ ارمغان دیگر اشغالگران
 ۱۱۱..... دوره دوم تاریخ سینمای ایران
 ۱۱۷..... پرونده باز نشده دکتر کوشان
 ۱۱۸..... ته‌لید انبوه فیلمفارسی
 ۱۲۶..... سینما در سالهای پس از کودتا
 ۱۲۸..... سیراکبوز در سالهای پس از کودتا
 ۱۳۴..... مستندمازان
 ۱۳۷..... سینما و مستند اشراف
 ۱۴۰..... سینمای مجله، کاباره ای
 ۱۴۲..... رقص و کاباره، عناصر دزم فیلمفارسی و موج نو
 ۱۴۹..... بی‌سوادی عوامل فیلمفارسی
 ۱۵۱..... توقیف فیلم‌های دینی و اخلاقی
 ۱۵۳..... عاملان کودتای ۲۸ مرداد در راس سینمای پس از کودتا
 ۱۵۴..... آنان که بر اریکه سینما تکیه زده بودند
 ۱۵۵..... حضور علنی بهایان در عرصه سینمای ایران
 ۱۵۹..... جای پای کمپانی‌های آمریکایی
 ۱۶۱..... کارخانه‌های فیلمفارسی
 ۱۶۳..... دوره‌های فیلمفارسی
 ۱۶۴..... پدیده قارونیسیم
 ۱۶۹..... پدیده قیصریسم؛ عصیانگری یا لمپنیسم؟
 ۱۷۰..... میدان بازی تغییر می‌کند
 ۱۷۱..... موج نو یا سینمای درباری
 ۱۷۵..... حکایت‌های متناقض از موج نو
 ۱۷۷..... فیلم‌های دولتی شبه روشنفکری
 ۱۸۴..... وقتی فیلمفارسی‌ها موج نویی می‌شوند
 ۱۸۶..... آریانا فیلم و آغاز موج نو

- ۱۸۸..... قیصر قیصر که می گفتن، این بود؟
- ۱۹۲..... برکشیدن بازیگران بی استعداد به سطح سوپرستار
- ۱۹۲..... سینمای شبه روشنفکری ؛ پرده دری های علنی
- ۱۹۴..... کانون انحراف فکری کودکان و نوجوانان
- ۱۹۸..... سینمای بیگانه با مردم
- ۱۹۹..... وادادگی در برابر سینمای شبه روشنفکری
- ۲۰۲..... ماموری که سینمای خود را از کودتای ۲۸ مرداد هدیه گرفت!
- ۲۰۶..... ستودیو گلستان با سرمایه کنسرسیوم نفتی
- ۲۰۷..... مپای کودتاچیان در ۲۸ مرداد ۱۳۳۲
- ۲۱۴..... جای رتبه، فیلم توقیف شد!
- ۲۱۷..... کانون، سینمای اشرف پهلوی
- ۲۲۱..... همسفری های اشرف در سینمای طاغوت
- ۲۲۷..... پروژه ای برای جلب مردم به سینما
- ۲۲۹..... سینمایی که هرگز وارد قلمرو ملت قرار نگرفت
- ۲۳۵..... افول سینمای شبه روشنفکری؛ درباری
- ۲۳۷..... بحران و ورشکستگی سینمای طاغوت
- ۲۴۱..... برخاکستر سینمای طاغوتی
- ۲۴۷..... ضمیمه اول : تلویزیون شاهنشاهی ؛ الگویی به پایان ؛ تداوم موج نو
- ۲۶۳..... ضمیمه دوم : کانون فیلم در سفارتخانه ای بیگانه
- ۲۶۷..... ضمیمه ۳: سند بیوگرافیک ساواک درباره ابراهیم گلستان
- ۲۶۹..... اسناد و تصاویر

مقدمه ناشر:

پس از گذشت نزدیک به چهل سال از پیروزی انقلاب اسلامی بنا به نظر و باور بسیاری از دانش‌پژوهان و منتقدان سینمای ایران، این سینما همچنان از باورها و اعتقادات ورشته‌ها و هویت مردم این سرزمین و در نتیجه گفتمان انقلاب اسلامی که اصل همان باورها و هویت است، فاصله دارد. به همین دلیل طیف وسیع و گسترده‌ای از مخاطبان این سینما از آن گریزان شده و سالن‌های سینما را خالی کرده‌اند. باید در نظر داشت که سینمای هر سرزمین و ملت و مملکتی باید بازتاب و سیاق و سباق اعتقادات و ریشه‌ها و هویت همان ملت و سرزمین باشد تا هویتی جهانی بیابد و گرنه تقلید دست‌چندم و ناموفقی بیش نخواهد بود.

اینکه چرا چنین اتفاقی افتاده و علیرغم حدود ۴۰ سال حاکمیت نظام اسلامی و حضور نهادها و عناصر انقلابی در عرصه‌ای فرهنگ، شکافی عمیق مابین سینمای این مرز و بوم و انقلاب مردم آن وجود دارد؟ - را با همه تلاش عوامل متعهد و انقلابی چه در عرصه مدیریتی و چه در میدان تولید و ساخت فیلم و علیرغم جرقه‌ها و نتایج فردی، هنوز سینمای انقلاب به جریانی فراگیر و وسیع تبدیل نشده؟ و بالاخره چرا برخی از فیلمسازان و سینماگران متعهد پس از دورانی حضور انقلابی و متعهدانه، متأسفانه در ورطه همان سینمای به دور از انقلاب و مردم غلتیده و حتی از پیشینیان خویش، افراطی‌تر شدند، نیاز به پاسخ‌هایی محققانه و دقیق دارد. پاسخی که تا امروز علیرغم هزاران صفحه

تحقیقات و پژوهش‌های کارشناسانه و صدها ساعت مباحثات و مناظرات و دهها همایش و کنفرانس و نشست‌های تخصصی، به طور شایسته و بایسته حاصل نشده است.

به نظر می‌رسد پاسخ صحیح و همه‌جانبه به همه این سوالات و پرسش‌های دقیق و واقعی، بدون پژوهشی تحلیلی در تاریخ این سینما از زمان ورودش به این آب و خاک تا امروز، میسر نباشد. چرا که همچون برخورد واقعی و موثر با هر پدیده‌ی، سینمای ایران نیز در ابتدا نیاز به شناختی دقیق و موشکافانه دارد که این شناخت بیش و پیش از هر موضوعی کنکاش در تاریخ و پیشینه و ریشه‌هایش را می‌طلبد.

ریشه‌یابی یک پدیده اینکه چه کسانی و یا چه جریاناتی بر بستر کدام برهه تاریخی آن پدیده را بنا گذاردند و سپس رشد داده و گسترده کردند، می‌تواند به شناخت دقیق و آرزو برساند. بدون طی چنین فرآیندی و اطلاع از ماهیت عوامل ورود یا تداوم یا ساخت و تکامل یک پدیده، شناخت ریشه‌ای پدیده مربوطه ناممکن و سرگردان مواجهه، برخورد و یا تعامل با آن، ناقص و ابتر و بعضاً فاجعه بار خواهد بود.

متأسفانه این نوع برخورد در طول سالهای پس از انقلاب با سینمای ایران صورت گرفت و مدیران و کارشناسان و عوامل انتقادی و غیر انقلابی علیرغم نیات احتمالا مثبت و خیرخواهانه اما به دلیل همان عدم شناخت، این سینما را به جایی کشاندند که امروزه بیش از ۳-۴ درصد از مردم ایران تماشاگر آن نیستند.

کتاب «حکایت سینما توگراف» که اینک جلد اول آن در اختیار شماست و به واکاوی تاریخ سینمای ایران از ابتدا تا زمان پیروزی انقلاب می‌پردازد (و انشاءالله جلد دوم آن درباره سالهای پس از انقلاب این سینما نیز در آینده منتشر خواهد شد) به همان ریشه‌ها و زمینه‌ها و ماهیت افراد و جریاناتی می‌پردازد که در دورانی خاص، سینما را به ایران وارد کردند و گسترده و رشد دادند و برایش سالن نمایش و استودیوی فیلمسازی برپا کردند و فیلم ساختند و اکران

کردند و ... تا اینکه یک سال پیش از پیروزی انقلاب اسلامی ورشکستگی‌اش را هم اعلام نمودند.

شناخت خاستگاه اجتماعی و سیاسی و ایدئولوژیک این افراد و جریان‌ات و رویکرد و نحوه عملکرد آنها و رای نقد فیلم‌ها و معرفی هنرپیشگان و لیست کردن کارگردانان و ... می‌تواند کمک بسیاری به تحلیل و تبیین روند و مسیر سینمای ایران در طی سال‌های گذشته تا پیروزی انقلاب اسلامی کند. اتفاقی که به «ارت» آثار مکتوب تاریخ سینمای ایران افتاده است و این کتاب نیز در پاسخ به این دغدغه شکل گرفت به امید اینکه بتواند معیار و ملاک و تحلیل مبنایی از روندی شده این سینما به دست دهد تا علاوه بر تبیین ناکامی‌هایش در بیان آال و زوایا و اندیشه‌های مردم، به روند اصلاح آن نیز یاری رساند.

«حکایت سینماتوگراف» حاصل تحقیق و پژوهش‌های طولانی آقای سعید مستغاثی است که نزدیک به ۳۰ سال با این سینما و عوامل و دست اندرکاران آن نزدیک بوده و هست. سالیان سال در نشریات و مجله‌ها و مطبوعات آن قلم زده و بسیاری از افراد و نخبه‌های آن را مشاهده کرده و طی صدها مقاله و مطلب و گزارش و گفت‌وگو، همچنین دهها برنامه و میزگرد تلویزیونی و فیلم‌های مستند متعدد و ... به نقد و تحلیل آن نشسته است. این پژوهش بر اساس اسناد مکتوب و شفاهی معدود است که بسیاری از آنها از زبان خود اهالی سینما بیان شده و اکثرا برای نخستین بار در این کتاب منتشر می‌شود. اسناد و مکتوباتی که واکاوی و تحلیل آنها قطعاً به دست و اتقان اثر افزوده است.

کتاب حاضر مسلماً دارای نقاط ضعف و کاستی‌هایی است که به عنایت خوانندگان و مخاطبان محترم و ابراز نظر آنها، می‌تواند در چاپ‌های بعدی اصلاح شود. لازم به یادآوری است که همه آنچه در کتاب «حکایت سینماتوگراف» آمده، تنها بخش کوچکی از تاریخ ناگفته سینمای این سرزمین است که می‌تواند فتح بابی برای اینگونه تاریخ‌نگاری‌های تحلیلی باشد. تاریخ‌نگاری‌هایی که فراتر از تعارفات معمول، با بیان واقعیات و حقایق هرچند

گزنده و تلخ در مجلدات بیش تر و غنی تر به چاپ برسد و بتواند برای نسل امروز و فردا و پایه گذاری سینمایی که حقیقتاً شایسته عنوان «سینمای انقلاب اسلامی» باشد، موثر افتد.

گفتنی است طبق روال همیشگی دفتر پژوهشهای مؤسسه کیهان «حکایت سینمانوگراف» پیشتر، از تاریخ ۲۳ تیرماه تا ۳ دی ماه ۱۳۹۵ به صورت پاورقی در «روزنامه کیهان» به چاپ رسید و واکنش‌های مختلفی را برانگیخت. مطالب این کتاب حاصل آخرین تلاش‌های مرحوم حسن شایانفر برای آگاهی بخشی و انتشار ناگفته‌های تاریخ این سرزمین بود که در واپسین روزهای حیات پربرکت آن مرحوم فرصت چاپ در روزنامه را یافت. خدایش بیامرزد.

دفتر پژوهشهای مؤسسه کیهان